

Kerron lyhyen tarinan. Tarinan kerron siksi, että tieteiden äidin vesiklosetti tarvitsee tarinoita: todella todellisia epätotojuksia.

Kerron tarinan vedestä. En kerro rakkovias-ta. Kerron hyvin vanhasta vedestä, en H₂O:sta. Kerron vedestä suu kuivana, likaisena — ja yhä kykenemättömämpänä kävelemään sen päällä. Kerron muinaisen ajan vedestä histor-rian kirjoituksen vesipäässä.

Miletos, *polis* antiikin Kreikaksi kutsutulla alueella, synnytti erään miehen 600-luvun loppupuolella eaa. Tästä miehestä tuli suuri laskija, ei juoman- eikä alleenlaskija, vaan geo-metrikko; tämän taidon hän kävi oppimassa egyptiläisiltä. Myös tähtien laskija, astronomi, hän oli: Θαλης δοκει πρωτος αστρολογησαι, “Thales taitaa olla ensimmäinen tähtiä sanalla järjestänyt”, kirjoitti Herakleitos. Thales oli hänen nimensä ja kerrotaan hänen laskeneen auringonpimennyksen tapahtuvan toukokuun 28. vuonna 585 eaa, ja se tapahtui. Tämä mies kuoli jossain vuosien 545/546 eaa tienoilla.

Thales kuljeskeli taas kerran tähtiä katsel-len, laskeskellen taivaantakaisia. Hän kierteli ja kaarteli, pyöri ja hyöri, mutta yht’äkkiä putosi kaivoon. Paikalle sattunut piikatyttö nauroi Thalesta: viisas mies, laskee tähtien liikkeitä, mutta omia jalkojaan ei kykene näkemään. Ja silloin se tapahtui: Thales sai jalat!

αρχην δε των παντων υδωρ, “kaiken alku on vesi”, lausui Thales kaivon reunalle noustes-saan. Mitä ihmeellistä oli astronomi sukelluk-sessaan oivaltanut?

Diogenes Laertius kirjassaan *Maininnan arvoisten filosofien elämästä* kertoo Thalesen kirjoittaneen seuraavan kauniin fragmentin:

πρεσβυτατον των οντων θεος· αγενετον γαρ.
καλλιστον κοσμος· ποιημα γαρ θεου.
μεγιστον τοπος· απαντα γαρ χωρει.
ταχιστοσ νουσ· δια παντοσ γαρ τρεχει
ισχυροτατον αναγκη· κρατει γαρ παντων.
σοφωτατον χρονος· ανευρισκει γαρ παντα.

Tämä kertoo veden merkityksestä. Luen sitä.

Ensiksi, tämä ei paljastu minulle objektiivisena väittämänä todellisuuden luonteesta. Se ei siis ole tutkimusta sanaa masentavasti mieltäen. Pikemminkin se ilmenee kuvauk-sena eräästä ihmisen maailmassa-olemisen

kokemuksesta, se ilmenee kuvauksena kai-vosta, kaivossa-olemisesta, myös kaivoon-jäämisestä. Teksti kokoa lukemisessani subjektin, jolle voidaan antaa enemmän tai vähemmän oikein nimi, Thales.

Thales aloittaa:

“vanhin olevista jumala, syntymätön.
kaunein kosmos, jumalan runoelma.
suurin alue, kaikelle tekee tien.”

Minä aloitan alueesta, *απαντα γαρ χωρει*. *χωρει* on verbi, joka merkitsee: tehdä tila toiselle, tehdä tie jollekin, saattaa onnistumaan, ja niin edelleen. *τοπος* on se, mikä tekee tietä, tekee tilaa jonkin olemiselle, tapahtumiselle — alue mahdollistaa jonkin olemisen jonakin jossakin, se mahdollistaa tässä-olon, se on tässä-olo, että jokin on.

τοπος ottaa haltuunsa jumalan. Jumala kohoaa jumalana jossakin. Se ei ole yli-alueellinen. Mutta se on *αγενητον*, se on *jo*, se ei synny tyh-jästä, alueen ulkopuo-lelta — fragmentin sub-jekti on asettunut val-miiseen maailmaan.

Jumala *jo* olemassa olevana on kosmoksen, järjestyneen maa-ilman mitta, maan ja taivaan mitta. Jumalasta, perustan periaatteesta, joka on kohonnut alueesta, paikasta, on rakenettu maailma, kosmos. Tietoisuusfilosofian kielellä: jumala on tässä refleктоimaton esitietoisuus, jolle tekeminen perustuu; toisin sanoen ensimmäinen subjektia rakentava ymmärryksen, merkityksen periaate.

Jumala on alueen, paikan jumala, tässä-olevan jumala — jumala on kokevan ihmisen perustan periaate, paikasta kohoava, maailman rakentamisen ensimmäinen periaate, joka saa nimen *θεος*. (Ei ole mitään syytä sille, ettei se voisi saada muitakin nimiä.)

Kosmos on *ποιημα γαρ θεου*, ”jumalan poieema”, teko ja runoelma. Kreikankielen sana *poiesis* viittaa yhtä aikaa sekä kaikkeen tekemiseen että tässä tekemisen moneudessa erityisesti runouteen. Näin runoudesta, kosmoksen tekemisestä, tulee olemisen topologiaa: välitön, alueessa tapahtuva näkeminen, runous rakentaa maailman sille perustalle, joka *jo* on. Perusta on alueessa, se on siinä salattu, jumala. Alue ottaa omakseen jumalan ja komoksen ja siten myös ihmiselli-sen olemisen — myös astro-logisen alueesta selviytymisen ja selville pääsemisen.

Thales kaivossa

Mika Saranpää

καλλιστον κοσμος, ”kaunein on kosmos”. Se on kaunein, koska se rakentuu ensimmäiselle alueesta nousevalle perustalle — se on omalla paikallaan, siinä mihin se kuuluu, se on toimivin, paikkaansa sopivin juuri siitä paikasta noustessaan.

Kaikki Thaleksen fragmentin kolme ensimmäistä riviä tarkoittavat yksinkertaisesti valtavaa tilallista läsnä-oloa tai tässä-oloa, jossa fragmentin subjekti on kuka-on.

Thales jatkaa lausumaansa:

”nopein ymmärrys, läpi kaiken juoksee.

vahvin välttämättömyys, hallitsee kaikkea.

viisain aika, paljastaa kaiken.”

Subjekti on alueessaan tekemisensä kautta. Se on jumalansa kautta rakentamassa kosmosta ja rakentumassa siten subjektiksi. Tekemisessä, *poiesiksessa*, runoudessa ymmärrys on nopea, se kiittää läpi kaiken — jonkin ihminen kykenee asettamaan sanaksi, johonkin toiseen hänellä ei ole voimaa; ymmärrys, *νοος* on aina *jo*, se on tekemisessä ennen mitään reflektointia, ennen mitään asetuksia, ennen min-käänlaisia systeemeitä, kehikkoja. Tässä on isä-Parmenideen väittämä: *το γαρ αυτο νοειν εστιν τε και ειναι*, ”ymmärtäminen (tekeminen) ja oleminen ovat sama”.

Lausumaa ja puheessa olevaa asiaa voinee selventää sillä, mitä se merkitsee esimerkiksi nihilismin kannalta. Kun yritämme mahdollisimman tietoisesti reflektion eri tasoilla irrottaa arvoista, tulla vapaiksi arvoista — tai yhtäläillä kriittisesti valistua, tulla mahdollisimman tietoisiksi arvoista — yhtä kaikki nihilo-loida vaikuttavia perustoja, jatkamme kuitenkin yhä tekemistä. Oleminen arvottuu tekemisessä kannattavaksi puuhaksi. Ei vain voi lakata tekemästä, ellei lakkaa olemasta, ja olemisen omakätinen lopetusyritys tapahtuu jo arvoperustalta, päämäärärationaalisuudessa nihiloimisyritysten suhteen. Ymmärtäminen ja oleminen ovat yhtä — maailmassa-olevana subjekti muodostuu ja muodostetaan tekemisessä.

Runoelmafragmentti jatkaa: *ισχυροτατον αναγκη, κρατει γαρ παντων*, ”vahvin välttämättömyys, hallitsee kaikkea”. Vahvin on *αναγκη*, välttämättömyys, kuten se usein suomenne-taan. Mutta se on myös voima, luonnollinen halu, jopa intohimo, väkivalta, ruumiin kärsi-mys.

Pääsemme vihdoin Thaleksen jalkoihin, ”kaiken alku (*αρχη*) on vesi (*υδωρ*)”. Kreikan-kielen sana *αρχη* ei ole vain alku, vaan myös se on myös voima; se on voima, josta ja jossa kaikki tapahtuu — se on myös äänestyksellä tai arvalla valittu hallintovallan edustajisto. Se ei ole substantiaalinen elementti, muuttumaton, liikkumaton pala, jonka päälle todellisuus

rakentuu; se on voima, jossa ja josta kaikki tapahtuu, se on vahvin ja hallitsee myös jumalaa. *αρχη* käsitteenä on *αναγκη*, välttämät-tömyys, kaikkea hallitseva.

σοφωτατον χρονος ανευρισκει γαρ παντα. Viisain on aika. Siinä paljastuu, siitä paljastuu kaikki, se paljastaa kaiken. Kaikki näyttäytyy ajassa. Aivan samalla tavalla kuin jumala on alueen jumala, on se myös ajan jumala. Mutta vesi?

υδωρ, vesi, ei ole vain valtamerien vettä, ei vain jokien ja sateen vettä, ei vain juotavaa tai peseytymiseen käytettävää, ei edes vain kävel-tävää. Antiikin kreikkalaisen Thaleksen vesi, sanassa *υδωρ*, kätkee itseensä myös ajan.

Antiikin Kreikan oikeuskäytännöissä sana *υδωρ* viittaa vesikellosta virtaavaan veteen. Ja viitatessaan tähän veteen se ei puhu ainoas-taan vedestä, vaan myös vesikellosta valuvan veden osoittamasta ajasta. Vesi on aika, jonka vesikellon vesi näyttää.

Viisain on aika. Se tuo kaiken valoon. Vesi kuvaa Thalekselle ajatuksen valtavasta ajalli-sesta läsnäolosta. Se puhuu kaivosta, jaloista, kokemustodellisuudesta, jossa kaikki oleva tulee olevaksi, näkyväksi, sukelletuksi.

* * *

Thales istuu kaivon reunalla, väentää vettä tukastaan, katsoo tähtiin, sitten piikaan ja laulaa:

ου τι τα πολλα ετη φρονιμην απεφηνατο δοξαν-εν τι ματευε σοφον,

εν τι κεδνον αιρου-

δησεις γαρ ανδρων κωπιλων γλωσσας απεραντολογους-

”eivät monet sanat Järkevä-mielen ajatusta ulostuo.

ainoa viisautta etsi,

ainoa käypä valitse.

mutta sinä haluat löpöttelevien ihmisten kieltä, loputonta tarinaa.”

Tales valitsi sanansa: vesi. Selitetäänkö se luonnontieteen alkuna vai filosofian tapahtu-misen alueena, nämä ovat kaksi eri asiaa. Mutta kumpi on parempi. Thales vastaa.

On etsittävä ainoa viisaus, se on, ainoa käypä. Alue ja aika paljastavat sen oikean luonteen. Viisaus ja käypä, kaksi asiaa, jotka on löydettävä ja valittava.

Toki voi katsoa koko ajan uudelleen kieleen, toki voi puhua yhä uudelleen kielestä. Mutta mikä on tämän mieli? Mikä on loputtoman tarinan mieli? Mennyt mieli, alussa ollut sana, ei palaudu alkuunsa. Se ei myöskään redu-soidu kuulijaansa. On haettava ”froneettista” risteystä, oppimisen, toisin sanoen jäljittelyn (*μιμησις*) ja tekemisen (*ποιησις*) tapahtumisen

THALES

<p>paikkaa, kokemusta tekstistä, ainoaa viisautta, ainoaa käypää — monin tavoin ilmaistua, vakavaa ja iloista. Mennyt mieli, idullaan oleva sana. Doksa (δοξα), joka puhkeaa. Kukkaan ja paiseena.</p>	